

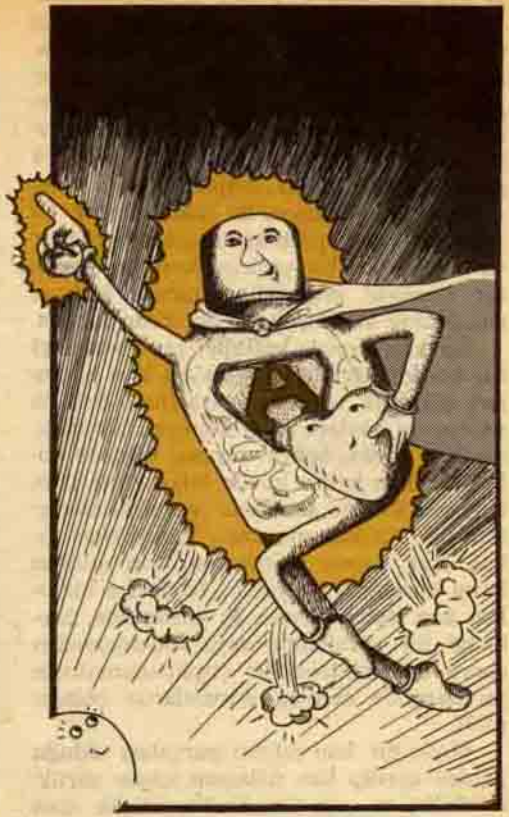
ASPIRİN

KALP KRİZİ VE FELÇ'E

KARŞI YENİ SİLAH

Eskiden beri elatında bulunan bir hap dolaşım ve diğer kan bozukluklarında umulmadık bir ün kazandı.

ARTHUR S. FREESE

Altmış yaşlarında bir kadın Colorada Üniversitesi Tıp Merkezine başvurdu. Şikâyeti bir gözünde her gün belki en az 150 kere olmak üzere şimşek gibi bir ışık çakması, bunun arkasından belki on-onbeş dakika süren körlük olmasıydı. Sonunda bu merkeze gelmişti, çünkü kendi bölge doktoru ona yardımcı olamamıştı. Eskiden beri bilinen bir mucize ilaç, bir tanesini birkaç kuruşa herhangi bir yerden satın alabileceğiniz küçük beyaz bir hap verilmekle bütün bu şikâyetleri kesildi. Fakat hasta kadın bu küçük hapi almayı bırakır bırakmaz 48 saat içinde gözde ışık parlaması, 72 saat sonra da körlük yeniden başladı. Tekrar aspirin verilmeğe başladı ve kadın bunu muntazam almağa devam edince de şikâyetleri tamamen bitti.

Birkaç yıl önce Kalifornia'lı bir doktor bu küçük harika hapi 8000 erkeğe on yıl müddetle günde bir defa olmak üzere

vermeğe devam etti, çünkü bunun dolaşım problemleri üzerinde bazı etkileri olabileceği kanısındaydı. Haklı da çıktı. Kontrolü altındakilerden hiçbiri kalp krizi veya felce yakalanmadı. Bu aynı ilacın kalp krizi geçiren hastalar arasındaki ölüm oranını % 25 oranında azalttığına sadece birkaç hafta önce inanılmağa başlandı.

Bu hap, aspirin-bilinen ilaçların en eminlerinden biri-kalp krizini, felci ve amaliyatlardan sonraki öldürücü mahiyeteki kan pırtılaşmasını önleyebilir; bir çeşit geçici körlüğü defetebilir; sun'i kalp kapakçıklarını daha emin kılar ve hattâ kanser ve bazı ciddi böbrek hastalıkları ile mücadelede yardımcı olabilir; kan naklinde başarı ile kullanılabilirdiği gibi belki bazı kan bozukluklarını da tedavi edebilir.

Bütün bunları nasıl yapabileceğini yani aspirin gerçekten yeni olan bu mucizesi-

ni anlayabilmek için önce kanınız hakkında bazı şeyleri bilmeniz gerekir: Kanın her milimetre küpünde normal olarak yarım milyon ile çeyrek milyon arasında değişen gayrimuntazam yassı-biçimli, tane-cikli ufacık parçalar (kırmızı kan yuvar-larının takriben üç misli) vardır. Bunlara pıhtı hücreleri denir, çeşitli kimyavi mad-deler ihtiva ederler, bu maddelerden en önemlisi kanın pıhtılaşmasına sebep olur ve böylece siz bir yerinizi kestiğiniz veya bir ameliyat geçirdiğiniz zaman kanınız sizi ölüme sürükleyecek derecede akmaz.

Bir kan damarı kesildiği veya herhangi bir hasara uğradığı zaman bu kan hücre-leri biraraya toplanır, yaralanan dokuya yapışır ve böylece açığı kapayan bir tıkaç vazifesi görür. Sonra, akması böylece ön-lenmiş olan kanın içinde jelatinimsi (fibrin) bir madde şekillenir ve pıhtı hücre-leri ile birlikte meydana getirdikleri tı-kaç atar damar basıncının tüm gücüne karşı koyabilir. Ne var ki, böylesine bir tı-kaç kan damarlarının iç yüzlerinde, her-hangi bir yaralanma veya zedelenmeden sonra da şekillenebilir (tıpki «damarların sertleşmesi» denilen durumlarda olduğu gibi).

Böyle bir kan pıhtısı parçaları olduğu yerden ayrılıp kan dolaşımı içinde sürük-lenebilir, ta çapı kendinden küçük olan bir damarı tıkayınca kadar. O zaman dokuyu besleyen kanın ve oksijenin gel-mesine mani olur ve doku ölür. Eğer pıhtı beyin'de herhangi bir damarda olursa bu «felç» denilen duruma yol açar ve ge-çici veya devamlı paraliz, körlük ve tıkan-damarın bulunduğu bölgeye bağlı ola-rak diğer bir takım durumlar ortaya çı-kar.

Tıkaç kalp Kaslarını besleyen damar-lardan birini tıkarsa «kalp krizi» yapar ve kaslardan bazısı kendilerinden beklenen görevi yapamaz hale gelir, ölür. Eğer tı-kaç (yani emboli) akciğer damarlarından birini tıkarsa (ameliyatlardan sonra çok rastlanan ve ekseriya öldürücü olan bir durum) kandaki oksijen alış verişini azal-tır.

Pıhtı hücreleri çoğalır veya tıkaçlar gö-zün retina tabakasındaki kan damarları-na ulaşır, görme duyusu geçici olarak kaydedilebilir (yazının başında bahseko-nu hasta kadında olduğu gibi). Kan içinde dolaşan pıhtılar veya embolinin, kanserin yayılmasında rol oynadığı, bazı böbrek bozuklukları ve organ naklinde vücudun reaksiyon göstermesinde tesiri olduğu ve sun'i kalp kapakları takılmasından sonra

görülen ölümlerin başlıca sebebi olduğu inancı vardır.

İşte bu gibi durumları önlemek üzere aspirin tıp alanında gerçek bir mucizenin âni müjdecisi olarak belirdi: günde bir veya iki aspirin içmek gibi ufak bir gay-ret kalp krizlerini ve felç'i önleyebilecek; fazla problemler ve masrafla karşılaşıl-madan diğer bazı yardımlar da sağlanabi-lecekti.

Kaliforniya eyaletinde Glendale'den bir uzman doktor olan Dr. L. L. Craven tam yarım asır boyunca yaptığı basit bir göz-lemi, bundan yirmi yıl önce açıkladığı zaman, bu, o zamanın değil, fakat her za-manın en büyük hayat kurtarıcı niteliğini taşıyordu: aspirinin bazan aşırı kanama-ya sebep olduğunu izleyen Dr. Craven onun kan pıhtılaşmasını da önleyebilece-ğini birbirine bağlıyordu. On yıl sekiz bin hastaya günde iki aspirin veren doktor da bu doktordu. 1953'te Mississippi Tıp Der-gisinde cesaretle belirttiği üzere, bunlar-dan hiçbirisi, kanın pıhtılaşmasından ile-ri gelen kalp krizi veya felce yakalanmadı. Bu hernekadar klinik bir bulgu idiyse de, bilimsel yönden kesin değildi ve tıp mes-leği meseleyi bilmemezlikten geldi. Dr. Cravn'e gelince o kendi hastalarına as-pirin rejimini uygulamaya devam etti.

Aspirin kesin olarak nasıl etki yapar, bu tam açık değil. Gerçi araştırmacılar tek bir dozun bile pıhtı hücrelerini devamlı etkilediğini biliyorlar, ama vücudumuz her gün on pıhtı hücrelerinden birini yeniledi-ğine bunda da bir riziko olmuyor demek-tir. Böylece aspirinin pıhtı hücrelerine et-kisi devamlı azalmış oluyor. Harvard operatörlerinden Dr. Edwin W. Salzman aspirinin ihtiyatlı kullanılması gereken vak'a tipinin; «kanama bozukluğu» ame-liyat her bakımdan başarılı geçse de bu nedenle komplikasyon olabileceğini, vaka-ların çoğunda kanama temayülünün hafif olabileceğini, fakat ara sıra da olsa kana-ma istidatı fazla bir hasta ile karşılaşı-labileceği cihetle bu problemin çok ciddi olduğunu belirtmektedir.

Bu nedenle, eğer emeliyat olacaksınız ve bir iki önceden başağrısı çekiyorsanız, önceden cerrahınıza danışmadan bir as-pirin içermeyin, doktorunuz vücudunuz-da aspirin olmasını istemeyebilir.

Bu alandaki öncü araştırmacılarından biri olan Dr. Harvey J. Weiss, (New York Ro-osvelt Hastanesi Hematoloji Servisi Di-rektörü), pıhtı hücrelerinden, onların ço-ğalmasına ve tıkaç yapmasına sebep olan bir kimyavi maddenin çıkmasını önlemek suretiyle aspirinin etkisini gösterdiği ka-

nisindedir. Dr. Weiss aspirinin kanama süresini (parmak ucuna açılan standard bir delikten akan kanın durması için geçen süre) uzatıldığını ispatlamış durumda. Bundan daha önemlisi, köpekler üzerinde yaptığı denemeler: aspirin verilmiş köpeklerde, boyun ve uyluk damarlarındaki hasarlarda damarlardan hiçbiri tamamen kapanmıyor, buna karşılık aspirin verilmemiş olanlarda vakaların hemen yarısında damarlar kapanıyor.

Karın kanserlerinde ağrıya karşı ağızdan verildiğinde aspirinin narkotik kodeine kıyasla daha fazla ağrı dindirici nitelikte olduğu da son zamanlarda görülmüştür. Son yıllarda birçok yeni ilaç ortaya çıktığı halde çeşitli mafsallı rahatsızlıklarında aspirin halâ tercih edilen bir ilaçtır. Bir ateşi düşürmekte yapılan ilk düdahale halâ aspirin ile olmaktadır. Fakat felç'e ve kalp krizli reni karşı girişilen savaşta aspirin en büyük ilgiyi görmekte ve vaad dolu görülmektedir. Onun için isterseniz aspirinin bu yeni kullanılış tarzına detaylı bakalım :

Ünlü İngiliz Tıp Dergisinin 9 Mart 1974 sayısı tıp alemini yerinden oynattı. Burada basit fakat açık-seçik ve kesin bilimsel ve tıbbî bilgiler ile bir tablo çiziliyordu: şöyle ki; Cardiff (Wales) Salgın Hastalıkları Ünitesinden bir tıp ekibi, kalp krizi geçirmiş 1200 erkek hastaya günde tek bir doz aspirin veriyordu. Gerçi bunu takibeden denemelerin bilimesi de önemliydi ama, sonuç da açıktı: «Denemeye başladuktan sonra aspirin altı ayda ölüm oranı % 12, bir yılda ise % 25 azaltmıştı.»

Dergi aynı sayısında, Boston Üniversitesi Tıp Merkezi'nin meşhur İlaç Kontrol Ortak Programı hakkında bir rapor da yayınlıyordu.

Bu program çerçevesinde dört ülkedeki sekiz hastanenin iç hastalıkları kliniklerindeki 9000; Boston bölgesindeki 24 hastanenin dahiliye ve hariciye kliniklerindeki 25.000 hasta üzerinde yoğun incelemeler yürütülüyordu. Böylesine geniş istatistikî bilgi toplayan bu bilimsel ve tıbbî yönden ünlü ekibin vardığı sonuç: «muntazam aspirin alınması ile öldürücü olmayan miyokard enfarktüsü (kalp krizi) arasında negatif bir bağlantı vardır. Kısacası rakkamlar, aspirinin bu hastalığı koruduğu yolundaki hipotez ile bağdaşmaktadır. «Gerçi bunu herhangi bir şüphenin üstünde tutabilmek için klinik denemeler şarttır, fakat bu bağlantının

tesadüfen olması «ihtimal dışı»dır, zira istatistiklerden çıkarılan anlam, hele her iki çalışma birleştirildiğinde, çok fazladır.

Yeni ve daha kesin sonuçlara varılabilecek çalışmalar henüz deneme safhasındadır. Veteriner Birliği ile Millî Kalp Akciğer Enstitüsü her ikisi birlikte yoğun denemelere girişmişlerdir. Enstitü dört yıl 3450 kişiye aspirin denemesi uygulayacak ve bu hemen hemen dört milyon dolara mâl olacaktır. (ve bu korkularında hiç te haksız değillerken) Amerikalılar kalp krizi geçirmekten ve felçten korkarlarken doktorların bunlara ilâveten başlıca endişesi ameliyatlardan sonra akciğerlere ulaşan kan pıhtılandırıcıdır. Bütün hastane otolsilerinin üçte ikisinde buna rastlanmıştır. Ölüm, tromboemboli belirldikten sonra otuz dakika içinde vuku bulmaktadır. Bu nedenle, araz ortaya çıktuktan sonra harekete geçmek ve yapılacak tedavide çok geç kalmaktadır. İşte bunun için operatörler koagülasyonu önleyici ilaçlara (yeni kan pıhtılandırıcı önlemek için kalp krizlerinden sonra kullanılan «kan sulandırıcılara») dönmektedirler. Salzman incelemelerinde, her on hastadan dördünde, iltihaplı kalça ameliyatla düzeltildiğinde tromboemboli görüldüğünü bunlardan % 2 si veya fazlasının öldüğünü tesbit etmiştir. Ama, koruyucu kan sulandırıcılar kullanıldığı için Massachusetts Hastanesinde bu gibi 3000 ameliyatta tek ölüm vakası bile olmamıştır.

Hangi lacın en iyi olduğu üzerinde henüz fikir birliğine varılmadıysa da Aspirin herhangi bir kansulandırıcı kadar etkili bulunmaktadır.

Halkın arasında, çok iyi bilinen bir tıbbî inanç vardır ki o da uzun yaşamının yolunun romatizmadan geçtiğidir. Bunu doğrulamak için, Harvard Halk Sağlığı Okulundan Dr. Sidney Cobb 1953 yılında bir incelemeye koyuldu ve Massachusetts Hastanesinde romatizmadan ileri gelen mafsallı iltihaplı 600 hastanın iltihap ve ağrısını tedavi etmek için on yıl süre ile yüksek dozda aspirin kullandı. Neticede bu hastalardan sadece % 4'ü kalpten, % 2'si felçten öldü, halbuki Amerikada genel nüfusun % 31'i kalpten, % 11'i felçten ölmektedir.

Kalifornia şehri Tıp Merkezinden Dr. Lee Wood, un son günlerde Lancet (ünlü İngiliz Tıp Dergisi)'te yazdığı sizi hiç şaşırtmasın: «Tavsiyem odur ki, yirmi yaşın üstündeki erkekler, kırkın üstündeki

kadınlar devamlı ve uzun süreli olarak günde bir aspirin tableti içmelidirler... kanama süreleri uzun olanlar, aspirine allerjisi bulunanlar, kontrol altına alınmayan yüksek tansiyonlu olanlar ve tabii ki mide-barsak veya diğer sistemlerinde kanama istidadı olanlar hariç.» Bu muntazam aspirin alma etkisiz olabilir ama yine de «mantiki... sıhhi, rizikosuz ve eğer etkili olursa bundan elde edilecek fayda çok büyüktür.»

Siz yine de bu ögüdü tutmadan önce doktorunuza başvurmahsınız. Aspirin bizim em in ilâcımız olmakta beraber tıbben durumları nazik kimseler için em in olmayabilir.

Son zamanlarda adeta yeniden keşfedilen bu ilâçın gelin başka yönlerine bakalım: Tanıdığımız bu beyaz hap acetyl-salicylic acid olup insanlar tarafından 19. asrın ortalarında yapılmıştır. Fakat asıl kök salicylat,lar en çok tabiatıta söğüt ağacının yaprak ve kökleri ile, diğer birçok çiçekte, bitki ve meyvada bulunmaktadır insanlar bunları asırlardır kullanmaktadır. Nörojiyurji'de beyin ameliyatlarından sonra Aspirin, uyku hali vermeden ağrı kesici niteliği dolayısıyla kullanılır. Yine nörojiyurji'de, damarlarda kanın pıhtılaşması problemi «oldukça nadir» dir ve Londra Brook Hastanesi Nörojiyurji Ünitesi doktorlarından C. B. T. Adams bunun muhtemelen aspirin'in kan-sulandırıcılığı dolayısıyla olduğuna inanmaktadır.

Doktorları düşündüren bir başka problem, kanser hücrelerinin kan dolaşımı ile vücuda yayılmasıdır. Son zamanlarda Cleveland Tıp Okulundan bir tıp ekibi bu kanser problemini tedavide Aspirin'in «hayati önemli olabileceğine» işaret etmektedir. «Aspirin, habis hastalığının yayılmasını önlemekte çok kuvvetli ilâçlar kadar etkili olabilir» demektedirler.

Yazımızın başlangıcında da belirttiğimiz üzere bir kadın gözlerinin birinde geçici körlük'ten şikayet ediyordu (doktorların «Amaurosis Fuga» dedikleri) ve bunun nedeni gözün retina tabakasındaki kan damarlarının içindeki pıhtı hücreleri artımı idi. Bu kabil şikâyetler birbirini takip ediyordu: Londra Nöroloji Enstitüsünün bir raporunda 67 yaşında bir kadının sağ gözünde her iki günde bir, her seferinde bir buçuk saat süren, görme kaybı olduğu; günde iki aspirin ile bunun önlenildiği, aspirin bir hafta veya on gün kesilince görme kaybının yeniden başladığı belirtiliyordu.

45 yaşlarında bir muhasebecinin de aynı problemi vardır. Doktorlar yine aspirin ile durumu önlediler ve sonra hasta bilmeden ona şeker hapları vermeğe devam ettiler ve tabii ki görme kaybı yeniden başladı.

Değişik kan rahatsızlıklarında aspirinin başarısı rapor edilegelmekte. Örneğin, başdönmesi, halsizlik, adale ağrıları, konuşma güçlüğü, körlük veya nörolojik veya diğer menşeli semptomlarda aspirin kullanılmakta. Hanover'de Dartmouth-Hitcock Tıp Merkezi ve Kanada'dan gelen raporlar bunlar arasında. Fransızların raporlarında «Thrombocythemia ve Raynaud» Sendromu denilen bir kan hastalığında bahsolunmakta: hastanın el ve ayak parmaklarında, pıhtı hücrelerin çoğalması ve kan tıkaçları teşekkül etmesi nedeniyle çok fazla sancı olmaktadır. 66 yaşındaki bir hastada ağrıları 48 saat içinde aspirin sayesinde geçirilmiş, 55 yaşındaki hastada ise üç aspirin kâfi gelmiştir. Bir üçüncü hastaya ise sadece bir tek aspirin verilmiştir.

Bunlar gibi değer birçok rapordo da aynı ve nadir rastlanan problemlerde aspirinin başarı ile kullanıldığı belirtilmektedir.

Aspirinin iyilik vâdettiği bir diğer durum sun'i kalp kapakçığı takılan hastalardır. Bu hastaların karşılaştığı en büyük tehlike felç'in başgöstermesidir. Çünkü kan pıhtı tıkaçları plastik veya metal kapaklar üzerinde toplanır, sonra oradan koparak kan cereyanı içinde sürüklenir ve ekseri ya da beyin kan damarlarına ulaşır.

Doktorlar, bu gezginci kan pıhtısı tıkaçlarını önlemek için hastaya dipyridamole denilen ve hem yan tesirleri olan hem de pahalı bulunan ilâcı günde 400 miligram vermek zorundaydılar. Şimdi ise bu kuvvetli ilâcı, onunla birlikte üç aspirin vermekle, 100 miligrama indirebileceklerini böylece de hem yan tesirleri hem de masrafı azaltabileceklerini anladılar.

Bu aynı terkip kullanıldığında belirli bazı böbrek bozukluklarına, böbrek transplantasyonuna, bacak damarlarının vücudun başka kısmına nakli ameliyatlarına da iyi geldiği görüldü. Esasında sadece aspirin bile bütün bu tip ve diğer eş vakalarda yardımcı olabiliyordu. İşte bu «mucize» ilâç böbreklerin temizlenmesi sırasında kanı temizleyen cihazın zarlarında tıkaçları toplanmasına da yardımcı olabiliyordu.

Bütün bunların yanısıra aspirin hakkında bir şey söylemeği unutmayalım;

başağrılarını için birebir olduğunu.

SCIENC EDIGEST'ten
Çeviren: RUHSER KANSU

OKUNAN KİTAP

NASIL İŞARETLENİR

MORTIMER J. ADLER

Her hangi bir şeyden en büyük yararı elde etmek için «satırların arasını» da okumak, yani derinine dalmak gerektiğini bilirsiniz. Ben sizi, okuma sırasında aynı derecede önemli olan bir şeye, «satırların arasına yazmaya» da inandırmak istiyorum.

Okunan bir kitabı işaretlemenin zararı bir hareket olmaktan çok bir sevgi ve ilgi belirtisi olduğunu kuşkusuz ileri sürebilirim.

Ancak sizi nolmayan bir kitabı işaretleyemezsiniz. Size ödünç kitap veren kitaplık görevlileri (ya da dostlarınız) sizden onu, haklı olarak, temiz tutmanızı beklerler, sizin de öyle yapmanız gerekir. Benim, kitapları işaretlemenin yararlı ol-

duguna değgin görüşümü yerinde bulursanız, işaretleyeceğiniz kitapları satın alırsınız. Çoğu büyük dünya kitaplarını bu gün, yeni baskılarından, on, on beş liradan daha ucuza elde etmek olanağı vardır.

Bir kitaba sahip olmanın iki yolu vardır. Birincisi tıpkı elbise ya da oda takımı satın alınışında olduğu gibi, para ödeyerek mülkiyet hakkı kurmaktır. Ancak bu satın alma işlemi, sahip olma işinin başlangıcıdır. Tam sahiplik, onu kendinizin bir parçası haline getirdikten sonra olur. Kendimizin bir parçası haline getirmenin en iyi şekli de ona yazmaktır. Bir örnek, görüşümüzü aydınlığa kavuşturabilir. Kasaptan biftek satın alarak, bunu onun buzdolabından kendi buzdolabımıza